

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Ağustos 2018, Sayı 242 Ekidir

**Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (40)**

**Kanama
durdurulamıyor,
kriz derinleşiyor...**

Kanama Durdurulamıyor, Kriz Derinleşiyor

Mustafa SÖNMEZ*

ÖZET

Türk Lirasına olan güvenin hızla erimesi, buna karşılık Merkez Bankası'nın Saray'ın etkisi ile pasif kalması ve yükselen belirsizlikler, oldukça tahripkar kur artışlarına yol açtı. Özellikle Ağustos ayındaki büyük kayıplarla doların fiyatı yılbaşından 10 Ağustos'a yüzde 70, bir ay öncesine göre yüzde 37, son haftada yüzde 27, Kara Cuma öncesi güne göre de yüzde 12 arttı.

Dövizdeki artışı kısmen dengelemek için artırılmış ama yetersiz de kalsa TL faiz oranları, reel sektöre mengene sıkıştırdı ve reel sektör, büyük bilanço sarsıntılarını yaşadı. Döviz açığı olan firmaların kur zararları firma dengelerini alt üst ederken, bankalar kredi dönüşlerinde büyük sorunlar yaşıyorlar. Bu durum, daha da içinden çıkılmaz bir hale doğru hızla yol alırken kanamanın nasıl durdurulacağı bilinmiyor.

Tek adam rejiminin baş etmekte zorlandığı en büyük ve baş sorun, enflasyon. Tüketici enflasyonu Temmuz ayı itibarıyla yıllık yüzde 16'ya yaklaştı. Sanayicinin fiyat artışlarını yansıtan Yurt İçi Üretici Fiyat artışı Yİ-ÜFE'nin Temmuz itibarıyla, yıllık yüzde 25'i buldu. Dövizde tırmanışı frenleyecek bir başarı sağlanamadığı için artan maliyetler önümüzdeki aylarda da fiyatları yukarı çekecek ve ağırlıkla bu etkiyle yıllık enflasyon rahatlıkla yüzde 20'yi bulacak. Böyle bir enflasyonun yükselen ülkeler arasında bir tek Arjantin'de olduğu, onun da çareyi IMF ile stand-by anlaşması yapmada aradığı biliniyor.

Yüksek enflasyon özellikle dış yatırımcılar açısından risk ve bilinmezlik demek. Onlar da bunu görerek Türkiye borsasına gelmiyor, mevcut yatırımlarını da en az zarara uğrayacak şekilde dışarı çıkarmaya çalışıyorlar. Yıllığı 58 milyar dolara ulaşan cari açığın finansmanında dış kaynak bulunamıyor. Açıklanan cari açık bilançoları, dışardan hiç kaynak girmediğini ve açığın rezervler ile belirsiz kaynaklardan karşılandığını ortaya koyuyor. Yerli cephaneye ise hızla tükeniyor.

Yüksek enflasyon beraberindeki tüm parametrelerde tahribatı artıyor. Belirsizlik ortamı yatırımdan caydırıyor, enflasyon reel gelirleri düşürüyor, iç tüketimi sınırlıyor. İç pazara dönük büyüme gerileyen taleple beraber hızla yavaşlıyor. Özellikle üçüncü çeyrekte itibaren önce büyümede durgunluk, sonra hızla küçülme bekleniyor.

Yükselen cari açığı, yükselen kurlar izliyor. Yükselen kurların iki büyük tahribatı var. Biri 217 milyar dolarlık döviz borçlusu şirketlerin bilançolarını bozuyor ve borç geri ödemelerini artırıyor. Sadece Şubat-10 Ağustos döneminde dolar kurunun 3,70'ten 6,45 TL'ye çıkması ile, net döviz açığı olan firmaların kur yükü ya da zararı 600 milyar TL'yi bulmuş görünüyor.

Ekonomik şartların hızla IMF kapısını çaldırmaya zorladığı günler yaklaşırken sorun şurada düğümleniyor: AKP rejimi ekonomik yardım istediğinde şeffaflaşma, hesap verme, kayırmacılıktan uzak durma, insan hakları, mülkiyet hakları norm taleplerine kulak verme zorunluluğu olan bir duruma rıza gösterir ve siyasi yapıyı buna göre yeniden yapılandırır mı? Yoksa siyasi kostümün tek bir düğmesine bile dokundurtmadan, Batı yerine kiminle uyumlu bir çatı (BDT?) altında olunacaksa, toplumu buna katlanmaya mı zorlar?

Seçmenler, AKP'ye oy verenler de dâhil yoksullaşma, yüksek işsizlik içeren bir ekonomik seçeneğe, radikal bir eksen değişikliği ve sonuçlarına katlanır mı? Ne kadar, ne süre ile katlanırlar? Bunlar ortada yanıtlanmayı bekleyen sorular.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

GİRİŞ

24 Haziran seçimlerinden çıkan sonuç ve tek adam rejiminin iç ve dış ekonomik aktörlere güven vermemesine ek olarak ABD ile yaşanan gerilim, kırılgan göstergeleri iyice kötüleştirdi. Türk Lirası'na olan güvenin hızla erimesi, buna karşılık Merkez Bankası'nın Saray'ın etkisi ile pasif kalması ve yükselen belirsizlikler, oldukça tahripkâr kur artışlarına yol açtı. Özellikle Ağustos ayındaki büyük kayıplarla doların fiyatı yılbaşından 10 Ağustos'a kadar yüzde 70, bir ay öncesine göre ise yüzde 37, son haftada yüzde 27, Kara Cuma öncesi güne göre de yüzde 12 arttı.

TL faiz oranları, her ne kadar dövizdeki artışı kısmen dengelemek için artırılmış olsa ve yetersiz kalsa da - reel sektörü mengeneyle sıkıştırdı ve reel sektör, büyük bilanço sarsıntıları yaşadı. Döviz açığı olan firmaların kur zararları firma dengelerini alt üst ederken, bankalar kredi dönüşlerinde büyük sorunlar yaşıyorlar. Bu durum, daha da içinden çıkılmaz bir hale doğru hızla yol alırken, kanamanın nasıl durdurulacağı bilinmiyor. Hazırlandığı söylenen Orta Vadeli Program'ın ve ABD ile süren gerilimi yumuşatmanın, yaratılmayan güveni biraz olsun yaratmasından medet umuluyor.

Yüksek kur-yüksek faiz mengenesine sıkışan firmalar, bankacılık sistemini de tehdit ediyor. Bu firmalar için 2001 krizinde uygulanan türde "İstanbul yaklaşımı" adlı "can kurtarma operasyonu" yeniden dillendirilmeye başlandı.

Bir kısım firmaları ve bankaları su üstünde tutmak için tasarlanan yaklaşımın başarılı olup olmayacağı bir yana, Hazine'ye, oradan da halka ağır maliyetler yükleyeceği şimdiden görülebiliyor.

Yaklaşan gündeme sanayi ve öteki reel kesim firmalarının ağır kur artışları ve TL faiz yükünden derin bir krize girmeleri damga vuracağı benziyor. Bununla birlikte, bu firmaların bu yıpratıcı dalgalarla baş etme çabalarını ve bunun bir parçası olarak da bankalarla, devletle yaşayacakları can simidi kapma mücadelelerini de izliyor olacağız.

24 HAZİRAN SONRASI

Olağanüstü Hal ikliminde adaletsiz bir yarışma ve kamu denetiminden uzak bir biçimde yapılan 24 Haziran 2018 seçimlerinde yeniden seçilen Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı'na bağlı hükümet modelini de başlattı.

Kendisine, yani tek kişiye olağanüstü yetkiler veren; yasama, yürütme ve yargıyı neredeyse tek elde toplayan bu yeni devlet biçimi parlamentoyu işlevsizleştirirken yasamayı da Cumhurbaşkanlığı kararnamele ile gerçekleştirmeye başladı. Art arda çıkarılan kararnamele parlamento uğradan Resmi Gazete'de yayımlanıyor ve 600 milletvekilinin ancak bundan sonra haberi oluyor. İki yıldır sürdürülen OHAL kaldırıldı ama yerine içerik olarak ötekini aratmayan kalıcı bir düzenleme getirildi.

Saray'a bağlı yeni kabinede en ilgi çekici icraat daha önce başbakan yardımcılığı görevi yapan ve özellikle Londra piyasasının yakından tanıyıp güvendiği Mehmet Şimşek'in dışlanması, ona bağlı Hazine Müsteşarlığı'nın Maliye Bakanlığı'na bağlanarak merkezileştirilmesi, bakanlık koltuğuna da Erdoğan'ın damadı Berat Albayrak'ın oturtulması oldu.

Önceki hükümetlerde Enerji Bakanı olarak görev yapan Albayrak, yeni kabinede ekonominin tek sorumlusu ve Saray'ın en güvendiği isim oldu. Bu bakanlığa aynı zamanda kamu bankaları, bankacılık ve sermaye piyasası ile ilgili üst kurullar ve dolaylı biçimde Merkez Bankası da bağlandı.

Türkiye'nin Batı dünyasının çağdaş devletlerinin yönetim biçimleriyle çatışan yeni devlet yapısı kırılganlıklara yeni boyutlar ekledi denebilir. Genelde Türkiye ekonomisinin bütün göstergelerinin büyük risk ve kırılganlık içermesi, özelde de yeni siyasi yapı ve onun kadrolaşma tercihleri iç ve dış piyasalardan henüz güvenoyu alamamasına yol açmış görünüyor.

Güven sorunu ya da rejime güvensizlik, bütün ağırlığı koruyor. İç ve dış aktörler AKP rejimine, icraatına güven ifade etmeyen tarzda davranıyor,

sermaye getirmiyorlar. TL yatırımlardan uzak durarak, varolan döviz mevduatlarını TL'ye dönmeye pek yanaşmıyorlar. Bütün bunların sonucu olarak da TL'nin değer kaybı sürüyor. Bundan kaynaklı enflasyon en büyük risk. Döviz açığı, yani cari açık büyüyor ve açığın finansmanı için dış kaynak bulunamıyor, eldekilerin dibi kazınmıyor, döviz rezervleri hızla eriyor. Seçimler öncesi yapılanlarla birlikte kamu harcamaları kamu gelirlerinin çok

gerisinde yer alıyor ve merkezî bütçe de önemli açıklar vermeye, kamu daha çok borçlanmaya ve daha yüksek faizler ödemeye başlamış durumda.

2017'de ve 2018'in ilk yarısında dopingle büyütülmüş ekonominin yarattığı anomalilerin faturası ödenmeye başlarken, yılın ikinci yarısında ekonomide yavaşlama hissediliyor ve büyüme ibresi yerini küçülmeye terk ediyor.

"TEK ADAM" KOSTÜMÜYLE EKONOMİ UYUŞMUYOR

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara geldiği Kasım 2002'den bu yana bir kısmını, sonradan terörist ilan ettiği Fethullah Gülen Cemaati ile kol kola inşa ettiği "tek adam rejimi" kostümünü 24 Haziran sonrası topluma giydirilmeye çalışılıyor. Kostümün entegre olunan küreselleşmiş ekonomik düzene ne kadar uyduğu, iç ve dış ekonomik aktörlere ne kadar güven verip kabul gördüğü şimdiden tartışılıyor.

Muhafazakâr ve Sünni İslam kumaşıyla hazırlanmış bu siyasi kostüm, yasama, yürütme ve yargının neredeyse tek adama, Cumhurbaşkanı'na tabi kılındığı bir stile sahip. 16 Nisan 2017'de yapılan referandum ile gerçekleşen anayasa değişikliğinin ardından 24 Haziran seçimiyle Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi işletilmeye başlatıldı.

Türkiye'nin içinde yer aldığı "yükselen" ülkelerde, örneğin Brezilya, Güney Afrika, Hindistan, Meksika'da yasama, yürütme ve yargı bu kadar tek kişide toplanmıyor. Bu ülkelerde üniversitelerin, medyanın bu kadar aletleştirildiği, anayasal hak ve özgürlüklerin kullanılmaz kılındığı iklimler yok. Bu nedenle, o ülkelerde dünya kapitalizmi ile ilişkilerde Türkiye kadar dışlanma, ayrışma da yok.

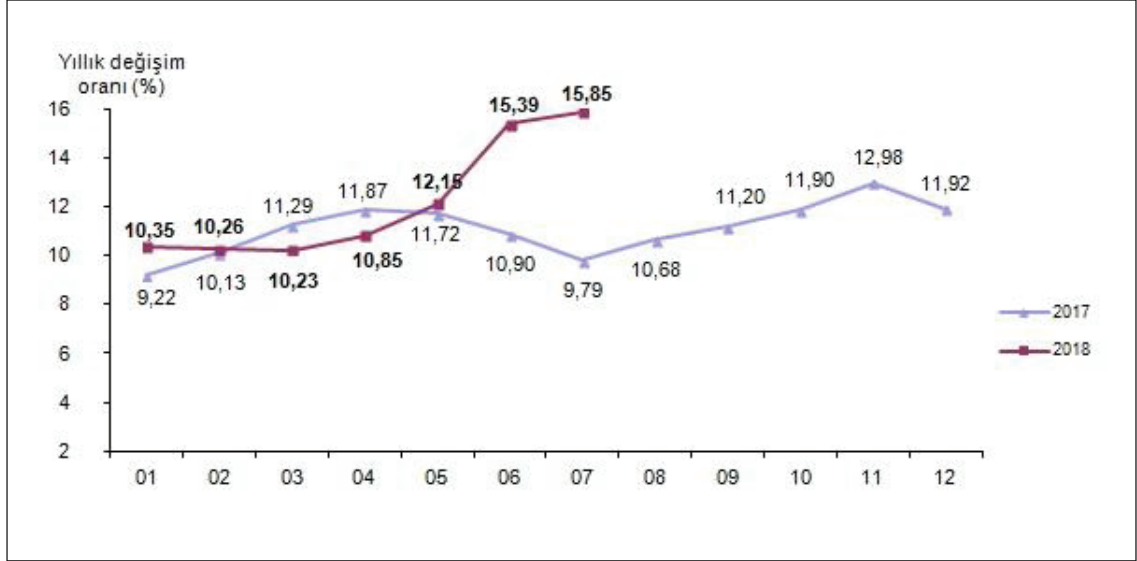
Yeni sistem halkın iradesinin temsil yeri olan, yasama ve denetim işlevi üstlenmesi beklenen parlamentoyu etkisiz kılarak, bağımsız olması gereken yargıyı Cumhurbaşkanı'nın tek seçiciliğine mahkûm ediyor. Yürütme-yeni tek adamın kontrolüne terk ederek fren-denetim mekanizmalarını işlevsiz bırakıyor ve tek kişinin yanlışlarına açık bir özellik gösteriyor.

Öncelikle yeni kostümde yürütme, partili Cumhurbaşkanı'nda toplandı. Cumhurbaşkanı, bakanların yanı sıra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı da atıyor. Eski sistemde 26 olan bakanlık sayısı azaltıldı. Hazine ve Maliye bakanlıkları tek bakanlıkta birleştirildi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan damadı Berat Albayrak'ı bu göreve getirirken Merkez Bankası dâhil finans ve maliye ile ilgili kurullar, kamu bankaları, Türkiye İstatistik Kurumu hep Albayrak'a bağlanmış oldu. Erdoğan kendi kontrolünde, ekonomide de 'tek adamlık' yarattı.

İyice güçlendirilmiş bu yürütmenin yanında Erdoğan'a yargıya da hükmetme imkânları tanınmış durumda. Anayasa Mahkemesi üyelerinin üçünü Meclis, diğer 12 üyeyi Cumhurbaşkanı belirliyor. Yargıtay üyelerinin tümü, Danıştay üyelerinin dörtte üçü, Adalet Bakanı ve müsteşarının da dâhil olduğu 13 üyeli Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun da dört üyesini doğrudan Cumhurbaşkanı belirliyor.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üyelerini doğrudan Cumhurbaşkanı atıyor.

Meclis neredeyse işlevsizleştirildi. Cumhurbaşkanı kararnameleleri üzerinde etkili meclis denetimi ancak mu-

Grafik 2. Tüketici Fiyat Endeksi, Temmuz 2018 [2003=100]

Tablo 1. Ana Harcama Gruplarının Genel Endekste Aylık ve Yıllık Değişime Olan Etkisi (%), Temmuz 2018

Ana Harcama Grupları	Harcama Grubu Ağırlıkları	Bir Önceki Aya Göre Değişim Oranı	Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranı	Ana Harcama Gruplarının Toplam Değişime Yıllık Etkisi
Türkiye	100,00	0,55	15,85	15,85
Gıda ve alkolsüz içecekler	23,03	-0,28	19,40	4,44
Ulaştırma	17,47	1,09	24,21	4,02
Konut	14,85	1,10	12,78	1,90
Ev eşyası	7,66	1,82	20,32	1,54
Lokanta ve oteller	7,27	2,26	13,86	1,05
Çeşitli mal ve hizmetler	4,76	0,58	17,24	0,84
Giyim ve ayakkabı	7,21	-3,07	11,85	0,83
Eğlence ve kültür	3,39	1,62	9,67	0,35
Sağlık	2,64	1,20	11,78	0,32
Eğitim	2,67	1,06	10,81	0,29
Haberleşme	3,91	-0,11	4,69	0,19
Alkollü içecek ve tütün ürünleri	5,14	0,76	1,43	0,08

Kaynak: TÜİK

Dayanıklı mal ve diğer temel mallar grubunda birikimli döviz kuru etkilerine bağlı olarak genele yayılan yüksek fiyat artışları devam ediyor. Bu doğrultuda, dayanıklı tüketim mallarında mobilya, otomobil ve beyaz eşya grupları öne çıktı. Sonuç olarak, Türk Lirası'ndaki birikimli değer kaybı, ithal içeriği yüksek olan temel mallar grubu

enflasyonunu olumsuz etkilemeye devam ediyor.

Sanayicinin fiyat artışlarını yansıtan Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi'nin (Yİ-ÜFE) Temmuz itibarıyla, yılda yüzde 25'i buldu.

Üretici fiyatlarında gözlenen ve alt gruplar geneline yayılan yüksek fiyat artışlarında, Türk Lira-

Grafik 3. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi, Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranı, Temmuz 2018 [2003=100]

Tablo 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi - Bölümlerin Toplam Endeks Değişimine Etkisi (2003=100)

Alt Sektörler	Etki (%) 2018	Yıllık değişim oranı (%) Temmuz 2018	Yıllık Değişime Etkisi (%) Temmuz 2018
Yurt içi ÜFE	100,00	25,00	25,00
Ana metaller	6,93	50,12	3,51
Gıda ürünleri	20,69	12,66	2,65
Kok ve rafine petrol ürünleri	2,49	85,27	2,15
Tekstil ürünleri	9,14	22,73	2,10
Fabrikasyon metal ürü. makine ve ekipmanlar hariç	5,84	29,45	1,74
Elektrik, gaz üretim ve dağıtım	6,74	23,06	1,57
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	4,47	32,30	1,46
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	6,73	20,35	1,39
Kauçuk ve plastik ürünler	4,81	25,11	1,22
Motorlu kara taşıtları, treyler (römork) ve yarı treyler	3,94	30,38	1,21
Kağıt ve kağıt ürünleri	2,72	30,01	0,82
Makine ve ekipmanlar	3,37	22,77	0,78
12 alt sektör etkisi	77,87		20,61
Diğer 17 sektör	12,13		4,39

Kaynak: TÜİK

sı'ndaki birikimli değer kaybı belirleyici oldu. İmalat sanayi yıllık enflasyonu Temmuz'da 1,18 puan artışla yıllık yüzde 25,28'e yükseldi. Bu dönemde, petrol ve ana metal hariç, imalat sanayi fiyatları-

nın mevsimsellikten arındırılmış ana eğilimi yüksek seviyesini korudu.

Sanayicinin ürettiği ara malı fiyatlarındaki artışta, demir-çelik, kimyasal, plastik ve kauçuk, tekstil ve

kâğıt ürünleri öne çıktı. Sermaye malı fiyatlarında gözlenen artışta ise motorlu kara taşıtları ile parça-aksesuarları, makineler ve metal yapı ürünleri belirleyici oldu. Bu dönemde dayanıklı tüketim malları fiyatları mobilya, tüketici elektroniği ve ev aletleri kaynaklı olarak yükseldi, dayanıksız tüketim malları fiyatları ise (başta et ürünleri ve yağ olmak üzere) gıda ürünleri ile tütün ve giyim fiyatları öncülüğünde arttı. Sonuç olarak, Temmuz ayında tüketici fiyatları üzerindeki üretici fiyatları kaynaklı maliyet baskıları güçlü seyrini korudu.

Yapılan her ithalat -yıllık olarak ortalama 250 milyar dolara yakın- maliyet enflasyonu yaratıyor ve önce sanayicilerin ürün fiyatını devamında da perakendecinin tüketici fiyatlarını yükseltiyor.

Dövizde tırmanışı frenleyecek bir başarı sağlanmadığı için artan maliyetler önümüzdeki aylarda da fiyatları yukarı çekecek ve ağırlıkla bu etkiyle yıllık enflasyon rahatlıkla yüzde 20'yi bulacak. Böyle bir enflasyonun yükselen ülkeler arasında bir tek Arjantin'de olduğu, onun da çareyi IMF ile stand-by anlaşması yapmada aradığı biliniyor.

Merkez Bankası, 31 Temmuz'da yayımladığı Enflasyon Raporu'nda Nisan ayında yüzde 8,4 olarak

açıkladığı 2018 enflasyon tahminini 5 puan artırarak revize etti. Bu da Merkez Bankası'nın 2018 için yüzde 13,4 enflasyon öngörmesi demek. Banka, enflasyonun 2019'da ise yüzde 9'a inerek tek haneye gerileyeceğini belirtti.

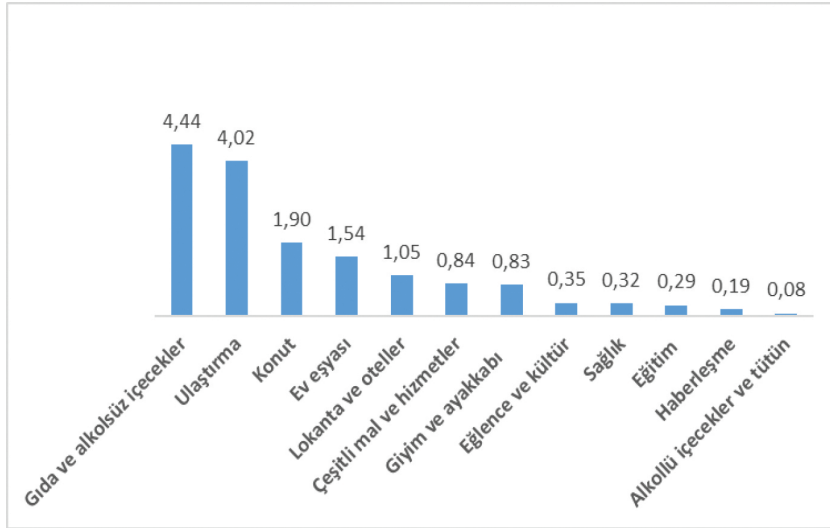
Ne var ki bu öngörüler ve tahminler, birçok iç ve dış ekonomik yorumcu tarafından yeterince inandırıcı bulunmuyor. Enflasyondaki gidişat kontrol vaat etmediği gibi, "tek adam" yönetiminin enflasyonu kontrolde yetersiz kalacağı kanısı da yaygınlaşıyor.

Enflasyonun yüksek seyri, birikimlerini korumak isteyen mevduat sahibinden varlık değerlerini koruma kaygısındaki girişimciye kadar herkesi güvenli bir limana, dövize, dolara, avroya yönlendiriyor. Çünkü TL'ye verilen faizler enflasyonla baş edemiyor. TL faizlerinin yakın zamanda bir ayda beş puana yakın artırılmasına rağmen TL faizi, birikimleri, varlıkları enflasyona karşı koruyamıyor.

Yüksek enflasyon özellikle dış yatırımcılar açısından risk ve bilinmezlik demek. Onlar da bunu görerek Türkiye borsasına gelmiyor, mevcut yatırımlarını da en az zarara uğrayacak şekilde dışarı çıkarmaya çalışıyorlar. Yıllığı 58 milyar dolara ulaşan cari açığın finansmanında dış kaynak

bulunamıyor. Açıklanan cari açık bilançoları, dışarıdan hiç kaynak girmediğini ve açığın rezervler ile belirsiz kaynaklardan karşılandığını ortaya koyuyor. Yerli cephane de hızla tükeniyor.

Yüksek enflasyon berabereindeki tüm parametrelerde tahribatı artırıyor. Belirsizlik yatırımdan caydırıyor, enflasyon reel gelirleri düşürüyor, iç tüketimi sınırlıyor, iç pazara dönük büyüme gerileyen taleple beraber hızla yavaşlıyor. Özellikle üçüncü çeyrekte itibaren önce büyümede durgunluk, sonra hızla küçülme bekleniyor.

Grafik 4. Yüzde 15,9 TÜFE'de Sektörel Paylar (Yüzde Puan, Yıllık Temmuz 2018)

Kaynak: TÜİK

EKONOMİK SIKIŞMA VE ABD GERİLİMİ

Ekonomik parametrelerinde, başta enflasyon olmak üzere, büyük bir sıkışma yaşayan AKP rejiminin bunalımına bir de ABD ile yaşanan yüksek geriliminin yükü eklendi.

Amerika Birleşik Devletleri Başkan Yardımcısı Mike Pence, Washington'daki Uluslararası Din Özgürlüğü Konferansı'nda yaptığı açıklamada, tutukluluğu ev hapsine çevrilen Papaz Andrew Brunson'un derhal serbest bırakılmaması halinde Türkiye'ye ciddi yaptırımlar uygulayacaklarını söylemişti.

Konferanstaki sözlerini Twitter üzerinden attığı mesajlarla da tekrar eden Pence, "ABD Başkanı adına Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Türk Hükümetine bir mesajım var: Pastör Brunson'u şimdi serbest bırakın ya da sonuçlarıyla yüzleşmeye hazırlıklı olun" ifadesini kullanmıştı.

Gerilim Türkiye'nin risk priminin yükselmesinde etkili olurken "yaptırım" adı altında neler gelebileceği düşünülmeye başlandı ve 1 Ağustos akşamı adalet ve içişleri bakanlarına yaptırım kararı geldi.

ABD geriliminin karşılıklı restleşmelerle yarattığı tahribat ekonominin ateşinin yükselmesine yol açarken derin kırıma 10 Ağustos Kara Cuma'da yaşandı ve dolar bir günde yüzde 12 artarak 6,40 TL bandına yaklaştı.

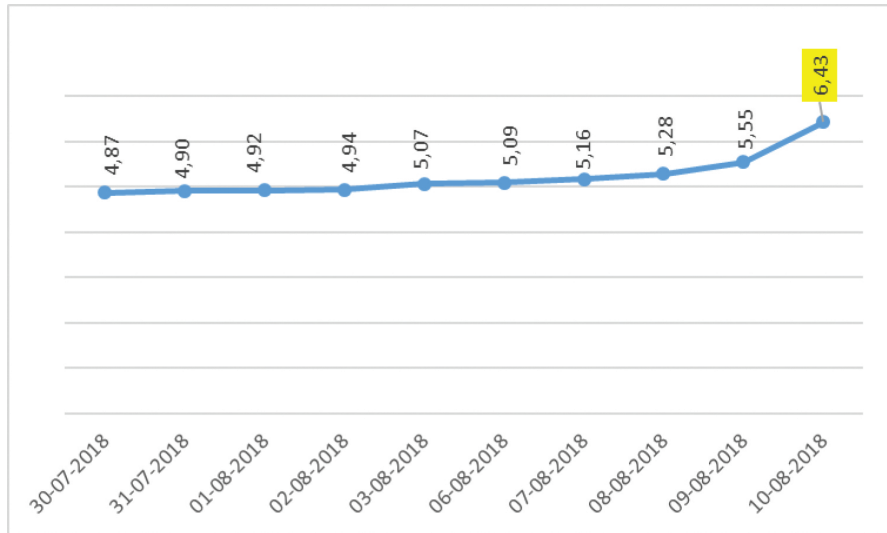
Yaşanan olumsuzluklar, ülkelerin risk derecesini ölçen CDS'lere yani risk primine de yansıyor. Türkiye'nin yeni kabine kurulurken 300'ün altında seyreden risk primi, 16 Temmuz Pazartesi

si 328'i görerek rekor kırdı. Türkiye bundan önce Eylül 2015'te 315 ile tavan riski görmüştü. Ulaşılan risk katsayısı komşu Yunanistan'ın 317 olan risk primini bile geçmiş durumda, en yakındaki Brezilya'nın 240 dolayında olan risk priminin ise yüzde 35 üstünde.

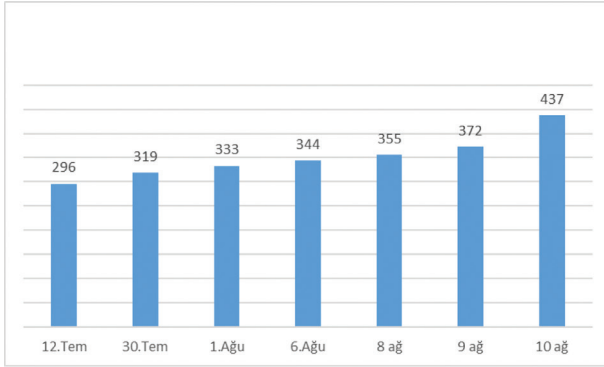
17 Temmuz'da Merkez Bankası tarafından açıklanan Türkiye'nin dış borç geri ödeme yükümlülüğü verileri, önümüzdeki 12 ayda çevrilmesi gereken dış borç tutarının yaklaşık 181 milyar dolar olduğunu gösteriyor. 50 milyar dolar dolayındaki cari açık ile birlikte bulunması gereken 12 aylık dış finansman ise 230 milyar doları aşmış durumda.

Durum, cari açığa eşlik eden kamu açığında da parlak değil. Merkezi bütçenin Haziran sonu açığı yaklaşık 47 milyar TL'yi buldu. 2017'nin aynı döneminde bu açık 25 milyar TL idi.

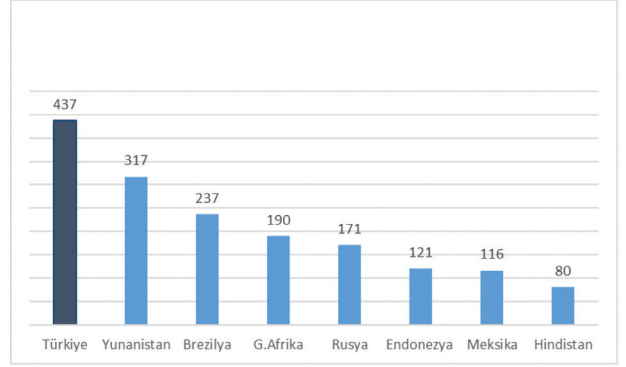
Bu da öncelikle dolar fiyatının tırmanmasına neden oluyor. Ne var ki dövizdeki tırmanış karşısında TL faizinin artırılmaması firmaları döviz ile faiz arasında sıkıştırıyor. Hem kredi borçlusu firmalar hem de kredisini geri toplamada zorlanan banka sistemi ciddi basınç altında.

Grafik 5. Dolar/TL: 30 Temmuz-10 Ağustos 2018

Grafik 6. Türkiye'nin Risk Primi (CDS) Artışı:
12 Temmuz-10 Ağustos 2018

Grafik 7. Türkiye ve Öteki Yükselen Ülkelerin Risk Primi (CDS), 10 Ağustos 2018

Kaynak: Bloomberg, Reuters

Tablo 3. 12 Ay İçinde Ödenmesi Gerekli Dış Borç (Milyon \$), 2018 Mayıs

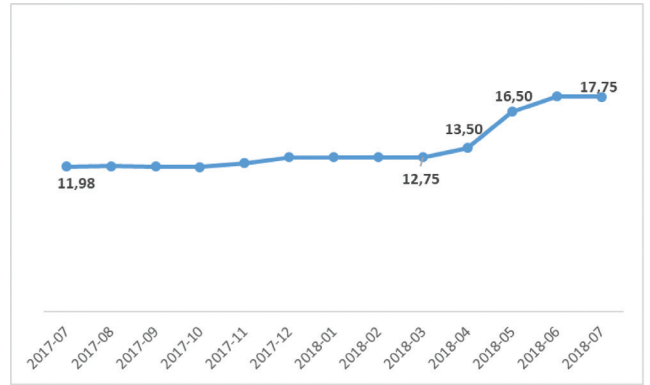
TOPLAM	180.606
ÖZEL	149.093
FİNANSAL KURULUŞLAR	82.729
Bankalar	75.961
Bankacılık Dışı	6.768
FİNANSAL OLMAYAN KURULUŞLAR	66.364
KAMU	30.921
Genel Yönetim	4.315
Kamu Bankaları	26.532
Diğer Kamu	74
TCMB	592

Kaynak: TCMB

CARİ AÇIK SORUNU

Haziran ayı cari açık verileri, büyümenin yavaşlaması, altın ithalatının azalması ve turizm döviz girişlerinin artmaya başlaması sonucu görece daraldı ve yaklaşık 3 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bu görece daralmaya karşın, yıllık 57,4 milyar doların üstünde ve milli gelirin yüzde 7'sinden fazla, dolayısıyla önemli bir kırılma göstergesi olmayı koruyor.

Bir yıl içinde yenilenmesi gereken dış finansman tutarı 230 milyar dolar dolayında olan Türkiye açısından dış finansman bulmak giderek zorlaşacak.

Grafik 8. TCMB, Ağırlıklı Ortalama Fon Maliyeti (%)

Kaynak: TCMB

Tablo 4. 6 Aylık Cari Açık ve Finansmanı (Milyon \$)

	2017 Ocak-Haziran	2018 Haziran	2018 Ocak-Haziran
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI	-21.298	-2.973	-31.247
Portföy Yatırımları	-17.467	883	-79
Diğer Yatırımlar	-3.726	4.534	-12.194
Sermaye Girişi	-24.560	4.466	-15.135
Rezerv Varlıklar	-2.400	-6.988	-7.759
NET HATA VE NOKSAN	-5.663	455	8.322

Cari açık yıllık olarak 57,4 milyar dolara yükseldi. Buradaki son bir yıllık artış 23 milyar dolar. Artışın önemli kısmı, enerji fiyatlarının artışından ve altın ithalatının artmasından kaynaklandı. Ama ara malı ithalatı da arttığı için cari açığa yeni bir tırmanış başladı.

2018'in ilk 6 ayında 31,2 milyar doları aşan cari açık, geçen yılın aynı dönemini 10 milyar dolar, yüzde 47,6 aşmış durumda.

Bu hızlı tırmanışın yanında, açığın finansmanı da denizin kurumakta olduğunu gösteriyor. Doğrudan yabancı yatırım, daha çok emlak satışlarından kaynaklanarak sınırlı miktarda kalırken, sıcak para girişinin radikal biçimde 17,5 milyar dolar girişten 800 milyon dolar çıkışa kadar gerilediği görülüyor. Cari açığın finansmanında yeni kredi girişinden çok, bankaların dışarıdaki mevduatı içeri çektikleri görülmekte ve 4 milyar dolara yakın kaynağı belirsiz fon girişi ile açığın finanse edilmeye çalışıldığı izlenmektedir. Ayrıca ilk 6 ayda rezervlerden de 8 milyar dolara yakın kullanım görülmektedir.

Analiz Nisan-Haziran, yani döviz kurunun tırmanışının hızlandığı 3 ay için yapıldığında ise şu sonuçlara varılmaktadır: Bu 3 ayda cari açık 14,9 milyar dolara yaklaşarak 2017'nin aynı dönemini 9,2 milyar dolar geçmiş bulunuyor. Bu 3 ayda sermaye girişi 3 milyar dolara kadar inmiş bulunuyor ve aradaki 11 milyar doların da rezervler ve "kaynağı belirsiz kaynaklardan" karşılandığı anlaşılıyor.

Tablo 5. 2018 Nisan-Haziran Dönemi Cari Açık ve Finansmanı (Milyon \$)

	2018 Nisan	2018 Mayıs	2018 Haziran	3 ay
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI	-5.688	-6.193	-2.973	-14.854
Doğrudan Yatırımlar	-594	-265	-951	-1.810
Portföy Yatırımları	481	1.097	883	2.461
Diğer Yatırımlar	-7.853	-357	4.534	-3.676
Sermaye Girişi	-7.966	475	4.466	-3.025
Rezerv Varlıklar	2.761	-2.823	-6.988	-7.050
NET HATA VE NOKSAN	487	3.835	455	4.777

Bütün bunlar, cari açığı dış kaynakla finanse etmenin güçleştiğini, rezerv ve kaynağı belirsiz fonların da çok zorlandığını, Türkiye'nin kaynak bulma sorunun önümüzdeki günlerde daha da artacağını göstermektedir.

Haziran'dan itibaren büyüme ile birlikte tempo düşüşüne geçse de cari açık aynı zamanda dış kaynak ihtiyacını artırıyor. Türkiye'nin kredi notunu negatif etkiliyor.

Yükselen cari açığı yükselen kurlar izliyor. Yükselen kurların iki büyük tahribatı var. Biri 217 milyar dolarlık döviz borçlusu şirketlerin bilançolarını bozuyor ve borç geri ödemelerini artırıyor. Sadece Şubat-10 Ağustos döneminde dolar kurunun 3,70'ten 6,45 TL'ye çıkmasıyla net döviz açığı olan firmaların kur yükü ya da zararı 600 milyar TL'yi bulmuş görünüyor. Şirketlerin döviz ihtiyacının artması finansal piyasalarda büyük stres yaratıyor. Bazı şirketlerin batabileceği ihtimali tüm banka alacaklarının sorgulanmasına ve kredi notlarının düşürülmesine gerekçe oluşturuyor.

Döviz kurundaki hızlı artışın ikinci büyük olumsuz etkisi, ithalatın ekonomi içindeki büyüklüğünden dolayı genel fiyat düzeyini artırmada ortaya çıkıyor. Kur ne kadar artarsa, enflasyon o kadar yükseliyor. Çünkü ithal edilen ara malı ve enerji ürünleri, tüm üretilen mal ve hizmetlerin içine giriyor. Hatta tarım sektöründe daha fazla belirleyici durumda.

FİRMALARDA SIKIŞMA VE İSTANBUL YAKLAŞIMI

Başta sanayi kesimi olmak üzere reel sektörün irili ufaklı tüm firmalarının bilançoları, artan döviz ve faizlerle birlikte ağır erozyonlar yaşadı ve yaşama-ya devam ediyor. Firmalar, hem faiz hem kur şoku yemiş durumda ve bilançolarda tahribat büyük. Sadece 2018 Şubat başından bu yana bakılırsa Türkiye ekonomisi 8 puan faiz şoku ve yüzde 70 dolayında kur şoku yemiş durumda. Bu dozajda bir şoka, bilançoların dayanıklı kalması/esnek yanıt vermesi kolay değil.

KAMU AÇIKLARI BÜYÜYOR

Madalyonun karanlık yüzünün önemli bir ögesi de kamu açıkları. Hazine'nin Haziran ayı nakit dengesi verilerine göre devletin nakit dengesinde önemli yarımalar söz konusu.

Haziran sonuna kadar gelirler 363,5 milyar TL'yi bulurken faiz dışı harcamalar 373,2 milyar TL'yi buldu, böylece açık 9,5 milyar TL'ye ulaştı. Aynı dönemde 32 milyar TL'lik faiz ödemeleri de dikkate alındığında açığın 38,2 milyar TL'yi bulduğu görülüyor.

Açığı finanse etmek için yapılan borçlanma 21,2 milyar lirayı buldu.

Tablo 6. 2018 Yılı Hazine Nakit Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Toplam
Gelirler	57.310	52.062	61.506	53.597	86.057	53.046	363.578
Faiz Dışı Giderler	53.496	56.908	59.158	64.391	60.199	79.010	373.162
Faiz Dışı Denge	3.814	-4.846	2.348	-10.794	25.858	-25.963	-9.584
Faiz Ödemeleri	5.453	6.811	9.159	3.188	5.768	1.937	32.315
Nakit Dengesi	-1.550	-11.541	-6.662	-12.905	21.115	-26.745	-38.288
Açık	1.550	11.541	6.662	12.905	-21.115	26.745	38.288
Borçlanma (Net)	11.173	3.736	-9.047	9.901	2.404	3.096	21.263
Dış Borçlanma (Net)	6.890	-195	-15.527	7.225	-735	-802	-3.145
İç Borçlanma (Net)	4.283	3.931	6.481	2.675	3.140	3.898	24.408
Kasa/Banka Net ⁽⁶⁾ (11-12)	-9.835	7.766	14.957	2.884	-24.797	23.399	14.375

Hazine dengesinde bu görünümün ötesinde bir bozulma var aşlında. Devletin ödemesi gereken KDV iadelelerinin toplamı 190 milyar liraya ulaşmış durumda. Buna bir de SGK'nın yeni işe alınanlara verilen istihdam teşvikleri çerçevesinde oluşan 22 milyar liralık borçları eklenince, tutar 212 milyar TL'yi buluyor. İktidar, bu ödemeleri yapmadan, gelirlerin arttığını düşünüp harcama yapmak gibi bir yol benimsemiş durumda.

Tahvil ihracından gelen borçları zamanında ödeyen Hazine diğer borçları için aynı duyarlılığı göstermiyor, erteliyor. Ama borç ertelense de faiziyle işliyor ve borç olarak kalıyor. Halının altına süpürülse de bir gün daha karmaşık bir biçimde ortaya çıkmayı bekliyor.

Özetlemek gerekirse, dünyada faizler yükselmeye başladığı bu dönemde Türkiye'de de kamu faiz ödemeleri artış eğiliminde. Bunun yanı sıra bütçe dengeleri de gittikçe bozuluyor, faiz dışı denge açık vermeye başladı. Borç stokunun artışı dikkat edilmesi gereken bir noktada yer alıyor.

Olası bir borç ödeme sıkıntısı durumunda kamuya gelecek yüklerin tahmini büyüklüğü de düşünülürse, kamu borç stokunun çok rahat bir konumda olduğu söylenemez.

Bankacılık kesiminden başlamak üzere, "Doğru dizayn edilmiş ve belli maliyetlerin taraflarca yüklenildiği, iyi bir bilanço ve borç yapılandırma sürecine ihtiyaç" olduğu daha yüksek sesle ifade edilmeye başlandı. Örneğin NTV'nin yayınına katılan Türkiye Bankalar Birliği Başkanı Hüseyin Aydın, Ağustos başında "Kredilerde cari koşullarla yapılandırma isteği gayet normal. Türkiye'de en son gündeme getirilen yapılandırmaları bankalar tarafından ticari mantık içinde üzerlerine düşenleri yapıyor. Yapılmaya da devam edecek. Bunlar

Türkiye'nin iyi firmalarıdır. Elbette aramızda bir takım pazarlıklar olacaktır. Yapılandırmayla ilgili regülasyonun donuk krediler için düzenlemesi vardı. Canlı krediler için regülasyon yoktu. Birden fazla bankanın bir firmayı yeniden finanse etmesi gerektiğinde kurumsal duruş ve disiplin gerekiyor. "İstanbul yaklaşımıyla" bir dönem yapmıştık. Ülke bilançosuna katkı sağlayacak disiplin getirecek bir düzenlemeye kimse itiraz etmez," diyordu.

Neydi Aydın'ın 2001'de uygulandı dediği *İstanbul Yaklaşımı*? Hatırlatalım:

“İstanbul Yaklaşımı” denen Finansal Yeniden Yapılandırma Programı (FYYP) süreci için önce 31/Ocak/2002 tarihinde, 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Maddelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarıldı.

Bankalarla anlaşan, borçlarını yeniden yapılandıran şirketler, bu kanunla neredeyse tüm vergilerden ve kamuya olan bazı yükümlülüklerinden muaf tutuldular. Bunun yanı sıra, söz konusu programa katılan bankaların sermayelerinde herhangi bir azalma olursa ve eksiklik sermayedarlar tarafından karşılanamazsa, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'ndan (TMSF) sermaye benzeri uzun vadeli kredi verilmesi karara bağlandı. TMSF, bu kaynağı Hazine'nin çıkaracağı özel tertip devlet iç borçlanma senedi olarak bankalara verdi.

Borçlarını ödemekte zorlanan şirketlere yeni şartlar, Türkiye Bankalar Birliği'nin hazırladığı bir Çerçeve Anlaşma ile sunuldu. Toplam 329 şirket, 6,3 milyar dolarlık borçlarının yapılandırılması için bankalarla görüşme yaptılar. Bunlardan 318 şirketin, yaklaşık 6 milyar dolarlık borcu yeniden yapılandırıldı. Büyük şirketlerin 3,3 milyar dolarlık borçlarını özel bankalar, 1,1 milyarlık bölümünü ise kamu bankaları yeniden yapılandırıldı.

Sektöre kamudan yaklaşık 3 milyar dolarlık kaynak aktarıldı.

Dönemin Hazine Müsteşar Yardımcısı Hakan Özyıldız'ın belirttiğine göre, bu yaklaşımın uygulamasıyla, 1998 yılında Uzak Doğu Asya Krizi, 1999 Rusya Krizi ve Büyük Marmara Depremi ve büyük 2001 Krizi gibi ekonomide kalıcı hasarlar yaratan olumsuzluklarla yıpranan büyük şirketler tedavi edilmeye çalışıldı. Sonunda “hasta” iyileşti. Üretim artmaya, işsizlik azalmaya, enflasyon ve faizler düşmeye başladı ama tedavinin ya da atılan can simidinin masraflarını, her zaman olduğu gibi Hazine, yani vergi ödeyen mükellefler karşıladı.

Bugün, özellikle kur zararına uğrayan şirketlerin durumu ön planda. Mayıs ayı itibarıyla, net döviz açığı reel sektör firmaları için 217 milyar dolar tu-

tarında. Bu açık pozisyon üzerinden kurdaki her 10 kuruşluk artış, özel sektör üzerinde 20 milyar TL'lik yük demek.

Şubat ayında 3,70 TL olan dolar, 9 Ağustos'ta 5,45 TL'yi gördü. Bu, 217 milyar dolar döviz açığı olan firmaların anılan sürede 380 milyar TL kur zararı yazmaları demek.

Reel kesim bilançolarında hem kur zararı hem de faiz maliyeti artışı önce karlılıktan ardından da öz-kaynaklardan yenmesi demek. Gerekli esnekliği olmayan bilançolara sahip firmalar, iflas-konkordato ile elenmeye başladılar bile.

Öte yandan reel kesimin dış ve iç borcu çevirmede yaşadığı sıkıntı da banka rasyolarına ve karlılıklarına olumlu yansımıyor. Banka kesiminde fazla sorun yok benzeri şeyler söyleniyor ama, özellikle kredi derecelendirme kuruluşları aynı fikirde değil. Uzun zamandır Türkiye banka sistemi kredi derecelendirme kuruluşlarının göz hapsinde. Bunlardan Fitch, 30 Temmuz'da Türk bankalarının yüksek risklerinin kredi profillerini tehdit etmeye devam ettiğini belirtti. Fitch TL'nin değer kaybetmesi, yüksek faiz oranları ve yavaşlayan ekonomik büyümenin bankaların varlık kalitesi, performansı, fonlama ve likiditesi için ciddi riskler oluşturduğunu ifade etti. Bu yıl sektör performansının bozulmasını beklediklerini ve çoğu bankanın kredi notunun hala negatif görünümü veya negatif izlenimde olmasını öngördüklerini vurgulayan Fitch, 20 Temmuz'da da Türk bankalarının kredi notunu indirmişti. Bankaların bazılarının not görünümü hâlen “negatif”te tutuluyor.

İşin daha zor kısmı, tahribat yaşanan reel kesim bilançoları. Doğru dizayn edilmiş ve belli maliyetlerin taraflarca yüklenildiği, iyi bir bilanço ve borç yapılandırma sürecine ihtiyaç var. Reel kesimde yaşanan sorunlar finansal kesime anında yansır.

Fitch, Moody's, S&P gibi kuruluşların hem ülke hem de banka, firma notlarında gittikleri indirimler, yaptıkları uyarılar, dış kaynak teminini iyice güçleştirerek Türkiye'yi adım adım IMF'ye gitmeye zorluyor.

IMF'den kredi alıp IMF reçetesi uygulayan bir ülke olmaktan "IMF'ye borç veren(!)" bir ülke haline geldiğini iddia eden AKP'nin, bu durumu kabullenmeye ve kamuoyunda bu duruma düşmüş görülmeye sonuna kadar direneceği bilinse de ağırlaşan şartlar kulvara girmeye zorluyor.

SONUÇ

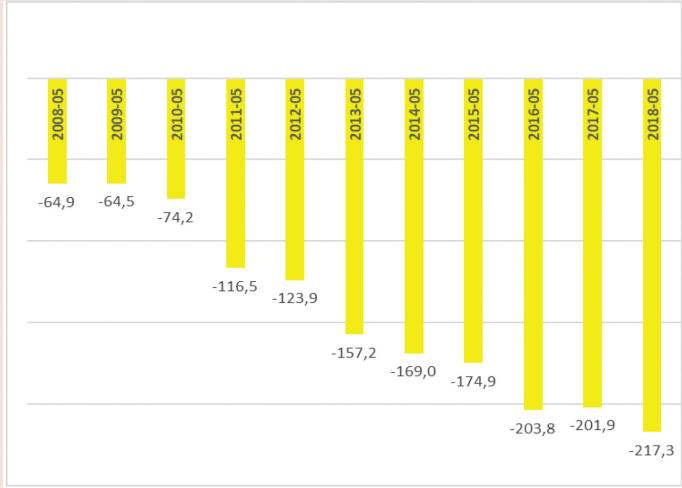
AKP rejiminin tek adam kostümü ile dünya ekonomisine hızla entegre olmuş ve ona ağır bağımlılık-

ları olan ekonomik yapıyı yönetmesi iyice zorlaştı ve sonunda koşar adım krize gidildi.

Türkiye millî gelirinin yarısı kadar dış ticaret hacmi ile dünya ekonomisiyle hızla bütünleşmiş, yurt içinde 650-700 milyar dolar arasında değişen yabancı varlık bulunduran bir ülke artık. *Türkiye İran ya da Rusya gibi doğal kaynak ihracatçısı da olmadığına göre bu siyasi kostümüyle Batı figürlü ekonomik dans yapamaz* diyenlere şöyle bir argüman da öne sürülüyor: AKP için öncelik Batı eko-

TOPUN AĞZINDA HANGİ FİRMALAR VAR?

Krize giderken topun ağzında öncelikle hangi firmalar, gruplar var? Elbette net döviz açığı olanlar, kriz ateşine en yakın olanlar. Merkez Bankası verilerine göre Mayıs ayında finans dışı firmaların net döviz açığı 217 milyar dolar. Bu açık, özellikle son yıllarda gerçekleşen borçlanmalarla hızla arttı. Daha 2010 yılında döviz açığı 74 milyar dolar iken, özellikle 2013 sonrasının özelleştirmeleri ve başlatılan Kamu-Özel İşbirliği projeleriyle hızlandı. 2018 Mayıs ayında 217 milyar dolara ulaştı.

Grafik 9. Firmaların Net Döviz Açıkları: 2008-2018 (Mayıs, Milyar \$)

Kaynak:TCMB

özel işbirliği projelerinde 5 milyar dolarlık yatırımı bulunuyor.

Önemli kısmı dış kredi temini ile sürdürülen bu işleri de üstlenen "yandaş" firmalar kriz ateşinin uzağında değiller. Aynı firmaların çoğu 2013 sonrası gerçekleştirilen elektrik dağıtım özelleştirmelerini de alan firmalar. Dolarla yapılan bu özelleştirmelerin çoğu dışarıdan borçlanmalarla gerçekleşti.

İstanbul'un rantı yüksek kamu arsalarının üzerine prestijli siteler, gökdelenler, AVM'ler, iş merkezleri, sağlık kampüsleri diken büyük inşaat firmalarının ve filosunu dış kredi ile genişleten Türk Hava Yolları'nın net döviz açıklarının da hatırı sayılır boyutta olduğu tahmin ediliyor.

Kriz ateşine en yakın firmalara aracılık etmiş bankaların ise keyfi çok kaçık. Merkezi Avrupa'da olan bazı bankaların da ortaklığı olan Türk bankalar, aracılık yaptıkları projelerden büyük zararlar görebilirler.

Kriz ateşi büyük ve daha ne kadar büyüyebileceğini de kestirmek kolay değil.

Net döviz açığı olan firmaların bir kısmı imalat sanayisi firmaları ama Merkez Bankası'nın yaptığı araştırmalar, borçlanan ve net açık verenlerin çoğunun altyapı, enerji, ulaştırma alanındaki kamu-özel işbirliği projelerine giren firmalar olduğunu söylüyor. Kimler bunlar? Dünya Bankası'nın envanterine bakılırsa, ilk sırayı Limak Holding, ikinci sırayı Cengiz Grubu alıyor. KOİ proje yatırımı sıralamasında 43 milyar dolar yatırımı olan Limak Holding ilk sırayı, 40 milyar doları bulan Cengiz ikinci sırayı, yaklaşık aynı büyüklükteki Kolin 3'ncü, MNG 18 milyar dolarlık yatırımla dördüncü sırayı alıyor. Bu 4 firma, Kalyon ile birlikte 3. Havalimanı'nı da yaparken önemli ölçüde dış kredi kullanmış durumdalar. İstanbul 3. Köprüsü'nü inşa eden ve başka yatırımları da olan IC Grubu'nun da 16 milyar dolarlık yatırımı bulunuyor. Enerji sektöründe yatırımları olan ve son günlerde AKP'ye sempatisini gizlemeyen Sabancı Grubu'nun da kamu-

nomisiyle entegrasyonun sürmesi değil, bu siyasi kostümün önceliğidir. AKP tek adam kostümüne mecburdur ve bunu dayatır, bu siyasi kostümün altında kırılrsa, dökülse, küçülüp yoksullaşsa da şekillenecek ekonomiyi dert etmez. Böyle bir ekonomiden şikâyetçi olanları da susturacak, bastırarak polis gücüne sahiptir.

Ekonomik şartların hızla IMF kapısını çaldırmaya zorladığı günler yaklaşırken sorun şurada düğümleniyor: AKP rejimi ekonomik yardım istediğinde şeffaflaşma, hesap verme, kayırmacılıktan uzak durma, insan hakları, mülkiyet hakları norm taleplerine

kulak verme zorunluluğu olan bir duruma mı rıza gösterir ve siyasi yapıyı buna göre mi yeniden yapılandırır yoksa siyasi kostümün tek bir düğmesine bile dokundurtmadan bununla nasıl bir ekonomik yapı ortaya çıkacaksa, Batı yerine kiminle uyumlu bir çatı (BDT?) altında olunacaksa, toplumu buna katlanmaya mı zorlar?

Seçmenler, AKP'ye oy verenler de dâhil yoksullaşma, yüksek işsizlik içeren bir ekonomik seçeneğe, radikal bir eksen değişikliği ve sonuçlarına katlanırmı? Ne kadar, ne süreyle?

KARA CUMA 10 AĞUSTOS

Uzun yıllardır, döviz kazanan yatırımlar yerine, kolayca borçlanılan dövizli hovardaca harcayan sektörlerin özendirildiği Türkiye'de parti bitti. Arkasında 466 milyar dolar dış borç biriktiren AKP'nin yönettiği ülkede, beklenen oldu ve ekonomi, Ağustos başında sert bir biçimde kayaya çarptı, krizden kaçamadı.

Kronik cari açık, yükselen enflasyon ve azalmayan işsizliğe ek olarak son zamanlarda büyük kamu açığı da veren, bundan dolayı kredi derecelendirme kuruluşlarının "yatırım yapılamaz" notuyla etiketledikleri Türkiye ekonomisi, bütün bunların üstüne bir de ABD ile diplomatik gerilimler yaşayıp bazı yaptırımlara maruz kalınca hızla türbülansa girdi ve 10 Ağustos'ta tam bir "Kara Cuma" yaşadı.

Patlayan kriz, "Yandaş", "Tarafsız", "AKP karşıtı", hiçbir sermayeden teğet geçecek bir kriz değil, herkes az ya da çok yıkımdan nasibini alacak gibi görünüyor.

Kara Cuma'ya götüren büyük türbülansa tabii ki ABD ile yaşanan gerilim ve gelen yaptırımların etkisi var ama, ABD gerilimi bu denkleme dahil olmadan da göstergeler iyi değildi. Enflasyon yıllık olarak Temmuz'da yaklaşık yüzde 16'yı buldu. Cari açığın yıllık tutarı 57 milyar doların altına inmedi, millî gelirin yüzde 7'sine ulaştı. Mevsimsellikten arındırılmış işsizlik, dopingli büyüme çabalarına karşın gerileme değil, artış gösteriyor, kamu maliyesi, alışılmışın dışında önemli açıklar veriyor, mali disiplin bozulmuş durumda. Türkiye'nin risk primi (CDS) tüm yükselen ülkelerden iyice ayrılmış biçimde 320'lerdeydi zaten.

ABD gerilimi, bu iyi olmayan tabloyu daha da dibe itecek bir etken oldu, o kadar.

Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimlerinin yapıldığı Haziran ayı dolar kuru ortalaması 4,63 TL idi. Seçim sonrası belirsizlik ortadan kalktı umuduyla kurda gerileme beklenirken, bu olmadı, rejime olan güven sorunu dolar kurunu yine yukarı itti ve Temmuz ayı ortalaması 4,75 TL olarak gerçekleşti.

10 Ağustos Kara Cuma'ya giden serüven ise 1 Ağustos itibarıyla başladı.

Dolar, Ağustos ayının ilk gününde ABD'nin, uzun süredir tutuklu bulunan Rahip Brunson nedeniyle Türkiye'nin Adalet Bakanı ve İçişleri Bakanı'na yaptırım kararı almasının ardından TL karşısında yukarı yönlü atağa başladı ve günü 4.90 TL ile kapadı.

3 Ağustos'ta açıklanan enflasyon verisinin de etkisiyle 5 TL'nin üzerine çıkan dolar kuru, takip eden günlerde ABD ile uzlaşma sağlanma ihtimalinin zayıfladığına inanç artınca yukarı tırmanmaya devam etti ve 5,50 TL eşiği de aşıldı. Kara bulutlar Cuma sabahı önce Asya piyasalarında toplandı ve Türkiye'de etkisi erken saatlerde görüldü, anlık yüzde 10-15'e varan dalgalanmalarla doların fiyatı 6 lirayı aştı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bayburt mitinginde "Onların doları varsa, bizim de Allahımız var" türü ajitasyon ile meydan okudu ve damadı Berat Albayrak, güven vermek telaşıyla içi fazla da dolu olmayan bir ekonomik sunumu İstanbul'da yaparken ABD Başkanı Donald Trump, Twitter hesabı üzerinden "Türkiye ile ilişkilerimiz iyi değil" açıklaması yaptı ve bir ara 6,87'den dönen dolar/TL, kara Cuma kapanışını 6,43 TL ile yaptı. Böylece 10 Ağustos'taki doların fiyatı, yılbaşına göre yüzde 70, bir ay öncesine göre yüzde 37, son haftada yüzde 27, Kara Cuma öncesi güne göre de yüzde 12 arttı.

Türkiye'nin risk priminin Kara Cuma'da vardığı düzey ise dudak uçuklatıcı: 437! 1 Ağustos'ta 333 idi.

Böylesi sert döviz darbesiyle dibe vuruldu mu ve kanama durdu mu? Bunu söylemek için erken. Her an yeni kanamalar, yeni sıçramalar görülebilir. Bunun artık krize doğru koşar adım bir gidiş olduğu tartışma götürmüyor. Bu ölçüde hızlanan döviz fiyatlarının, daha sıçramalı bir enflasyon getireceği, enflasyonun reel gelirleri eriteceği, firmaların bu kurlarla baş edemeyip yeni yatırım bir yana kapasite düşürecekleri, istihdam azaltacakları çok açık. Bu da toplamda millî gelirden gerileme, sert bir küçülme ve kriz demek.

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Ağustos 2018
Sayı 242 Ekidir
MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Sayfa Tasarım
Münevver POLAT
Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Gülyüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mmo@mno.org.tr
basin@mno.org.tr